

I. E. RUBIN:

K DVESTOLETNICI PETROGRADA.

usija, in ž njo ves slovanski svet, praznuje letos dvestoletnico ustanovljenja Petrograda, ki se zaradi svoje imenitnosti navadno imenuje „oko Rusije“. Naj se ga tudi mi spomnimo v par vrstah.

Peterburg (tako ga nazivajo Rusi) ne kaže prišlecju od nobene strani od daleč svojih zanimivosti; edino če prideš vanj po Njevi, se ti nudi lep razgled, ki ti obenem pokaže, koliko truda je imel ustanovitelj, car Peter Veliki, ko je gradil mesto. Petrograd nima tiste lepe amfiteatralne lege, kot jo imajo druga južna primorska mesta, zavzema pa vseeno med evropskimi stolicami važno mesto zaradi svojih umetnin, zaradi tehničnih in zgodovinskih stavb in naprav.

Glavni namen ustanovljenju Petrograda je bil zavarovati Rusijo z močno trdnjavo proti zapadnim sovražnikom, narediti jo za evropsko velevlad in ji odpreti pogled na zapad. Tedanje stanje ob Baltiškem morju je bilo za Rusijo zelo kritično in prav tam je hotel Peter Veliki odpreti svet veliki ruski moči. Že l. 1324. je stala na mestu, kjer se izliva Njeva, mala utrdba Novgorodcev (Orešek), ki pa je l. 1617. prišla v roke Švedom. Rusija je pač poznala pomen svoje male trdnjave, ki je bila zanjo nekaka Ahilova peta; zato je sklenila, da si pribori na vsak način trdnjavo nazaj in je ne odstopi nikomur več in pod nobenim pogojem. Važnost kraja je spoznal posebno Peter Veliki, ki je vedno težil za tem, da naredi iz ruskega naroda svetovni narod. Ko je osvojil Nieušanc ob ustju Velike Njeve, je dobil s to trdnjavo pristan, ki je odprl morje severni Rusiji.

Ko je imel malo potem v oblasti celo ustje Njeve, se je mogel pripraviti na delo. Ob Njevi je bilo tedaj nekaj čez deset prištavic in vasic. V vojnem svetu se je sklenilo, da se vse to izpremeni v trdnjavo

proti sovražniku, ki je pretil prav na tem kraju z vso silo. Meseca maja je Peter v spremstvu svojih generalov natančneje pregledal kraj. Peljal se je na čolnu po Njevi in ogledal obrežje. Njegovo pozornost je zbudil otok Enisara, ki deli Njevo in Njevko, in ga je takoj imenoval Lust-Eland (Veseli otok), kakršnega se je tudi kazal v tem letnem času (v maju).

Tu je pozidal Peter trdnjavo (16. maja 1703), ki jo je nazval Sankt-Peterburg. Dovoljeno je bilo takoj zidati tudi na sosednih otokih. Neprestano je delalo 20.000 zemljekopov, ne glede na vojake in druge delavce, in delo so nadzirale prve glave Rusije in z največjim zanimanjem Peter sam.

Čez poldrugi mesec je bila trdnjava dovršena že toliko, da se je mogel v nji praznovati praznik sv. Petra in Pavla. Spočetka so delali domačini, potem pa so zgnali vkup delavce iz cele Rusije za petnajst let. Delavcev je v začetku mnogo pomrlo, ker niso imeli niti strehe niti hrane. Stavba ene same trdnjave je stala 100.000 človeških življenj. A vnema za bodočo prestolnico je bila med delavci tolika, da se niso dali ostrašiti in so z veseljem umirali na kraju slavnega bodočega ruskega mesta. Vlada je naselila kmalu v mestu najpodjetnejše rokodelce in trgovce in med njimi tudi dvorjane. Mnogi spekulanti seveda niso bili tu takoj zadovoljni in so pobegnili; a Peter jih je dal poloviti in jih prisilil ostati v mestu. Sploh se car Peter ni dal oplahiti od začetnega dela, ampak je snoval le še vedno nove načrte. Hotel je ustvariti drugi Amsterdam, ki mu je ostal v spominu iz njegovih mladih let. Velel je torej velmožem in kupcem zidati ob morju svoje hiše; v slučaju, da je komu manjkalo denarja, sta zidala dva gospodarja skupaj. Tako je hotel privleči s silo Rusijo k morju. Določil je tudi, kaka

naj bodo nova poslopja. Tako je rasel Petrograd od dne do dne in prebivalstvo se je množilo nenavadno hitro. Volji Petrovi se je bilo pač težko ustavljati. Skoraj je lahko videl Peter pred seboj svoje mesto, dasi ne takšnega, kot si ga je mislil. Vasiljevski otok je hotel pozidati na način Benetk, in na isti način tudi Peterburški in Amsterdamski otok, a to se mu ni posrečilo. Med prvimi poslopji Peterburga je bil „domik Petra Velikega“ in velikansko poslopje Menčikova na Vasiljevskem otoku; med prvimi ulicami je bila Velika in Mala dvorjanska ulica. Prvi večji del mesta je nastal v prvem desetletju ob Veliki Njevi in Veliki Njevki, najbolj obljudena in živahna stran mesta pa je bila na Peterburškem otoku, na Trojickem trgu, kot je še sedaj. Tu so imeli svoje hiše carjevi ljubimci. Skoraj potem je nastala cerkev sv. Trojice. Zraven je bil „gostinij dvor“, ki pa je bil l. 1710. zažgan in potem nov lepši postavljen. Zraven mostu je bila prva „avsterija“ (gostilnica), kamor je zahajal tudi sam Peter krepčat se, kadar je prišel iz cerkve sv. Trojice. Glavni trg je bil Trojiški trg. Tu se je vršila javna zahvala po Poltavski bitki 27. julija 1709. Tu so bile maskerade, ki so trajale cele tedne. Tako se je razvilo življenje v novi stolici.

Leta 1713. je bil sezidan Petrov „ljetni dvorec“ z vrtom. Vrt je bil lepo okrašen in je nudil prebivalcem dobrih krepčil. Krasila sta ga zverinjak in tičnik s posebnimi vrstami ptic in zverin. Njevskij prospekt je bil tedaj še drevored, pozneje se je krasno pozidal. Kanali so ločili mestne oddelke. L. 1721. so jeli zidati druge dele mesta. Tako je nastalo v dvajsetih letih mesto Petrograd, res delo podjetnega moža. In kako bi se bilo razvilo mesto v najbližjih naslednjih letih, da ni bolezen ustavila Petrove delavnosti. 1. januarja je namreč car sam reševal na vodi ljudi, ko je Njeva preplavila bregove. Pri tem si je nakopal bolezen in umrl 28. januarja 1725. Tako se je ustavilo

veliko, po carjevih mislih komaj započeto delo, prav ko je Peter mislil na okrašenje novega mesta.

Katarina I. in Peter II. sta se za Peterburg malo brigala. Elizabeta se je sicer zanimala za okrašenje mesta, a živela je večji del v stari stolici v „matuški Moskvi“. Katarina II. se je zopet poprijela dela. Več lepih stavb je iz časa njenega vladanja. Da bi se mesto bolj zaselilo, je zapovedala v Peterburg prignati vse Ruse, ki niso imeli doma. Med tem so bili požari v letih 1736 do 1738. Mesto je mnogo trpelo. Vendar je imel Peterburg ob nastopu Katarine II. 250.000 prebivalcev. Katarina je izdala pravila za zidanje novih stavb in okraševanje mesta. Mesto je rastlo in doseglo skoraj svoj vrhunec. Posebno je dvignila ta cesarica mesto v trgovskem oziru. Štel je Petrograd v njenem času 4600 velikih poslopij in okoli 70 cerkvâ. Žal, da se je njen naslednik Pavel zopet manj zmenil za novo prestolico. A njegov sin Aleksander je Petrograd zopet povečal. Pod njim je doseglo mesto 400.000 prebivalcev. Tako je stalo ob začetku XIX. stoletja v isti vrsti s stoletnimi mesti drugih deželâ.

Najlepše stavbe so prirastle Petrogradu pod Aleksandrom II. Aleksandrovski most in več razkošnih poslopij spominja na njegovo vlado. Prejšnje dvo- in tronadstropne hiše so se umaknile pet- in šestnadstropnim. Mesto je postalo središče ruskega življenja in ruske književnosti. Tu so živeli ženiji Puškin, Lermontov, Gogolj, Turgenjev, itd. V drugi polovici XIX. stoletja je zopet napredovalo za lepo število krasnih stavb. Kako hitro je rasel Peterburg, naj svedočijo te-le številke: Za vlade Elizabete je imel 150.000 prebivalcev, za časa Katarine II. 250.000, za Aleksandra I. 425.000, za časa Nikolaja 515.000, za Aleksandra II. 843.000 prebivalcev, in zdaj ima okoli poldrug milijon ljudi, ki prebivajo v 32.000 hišah, med katerimi je mnogo krasnih, monumentalnih zgradb. Vsekako — mesto svetovne slave!

